

De Roma: een strijd tegen discriminatie door miljoenen

Dit artikel gaat over pogingen om een einde te maken aan eeuwen van ongelijkheid, ervaren door een gemeenschap die verspreid is over vele landen in Europa.

Een geschiedenis van verdrukking
De Roma zijn afkomstig uit Noord-India en kwamen meer dan 1000 jaar geleden naar Europa. Vandaag wordt hun totale populatie geschat op 8 à 12 miljoen, waarvan het grootste deel leeft in Roemenië, Slowakije, Bulgarije, Hongarije en het voormalige Joegoslavië. Sinds ze in Europa verblijven, hebben de Roma te maken met verdachtmaking en verdrukking. De Nazi's stuurden Roma naar getto's en concentratiekampen, waar velen van hen werden gedood. Vele anderen werden verdrukt en vermoord onder Stalin.

Tijdens het naoorlogse communisme was hun leven relatief draaglijk: ze kregen toegang tot huisvesting, gezondheidszorg en tewerkstelling. Maar met de val van het communisme ging de situatie van de Roma achteruit. Vandaag ontbreekt het hen aan goede huisvesting, gezondheidszorg en scholen. Aparte klassen en scholen voor Roma-kinderen, waar de kwaliteit stevast lager is, zijn een wijdverspreide realiteit. Met weinig financiële middelen en lage scholing komen Roma zelden in aanmerking voor een vaste baan of krijgen ze geen kans om een eigen zaak op te starten.

Vele Oost-Europese Roma dienden een aanvraag tot asiel in, weinigen werden erkend. Na een piek in de asielaanvragen eind de jaren negentig, verbeterde de toegang van de Roma tot gezondheidszorg en scholing lichtjes. Staten die het EG-lidmaatschap aanvroegen, werden ver-

plicht hun wetgeving aan te passen en programma's op te starten om de positie van de Roma te verbeteren. Zo werden in Slowaakse scholen Roma-assistenten aangesteld om Roma-kinderen te helpen bij de aanpassing aan de school en met het Slowaaks, voor velen van hen een vreemde taal.

Privé-stichtingen en NGO's hebben bijgedragen tot initiatieven zoals het Roma Education Initiative (REI). Het REI liep van 2002 tot 2005, werd geleid door het Open Society Institute (OSI) en organiseerde projecten in zeven landen: Bulgarije, Hongarije, Macedonië, Montenegro, Servië, Slowakije en Slovenië. Leden van de International Step by Step Association handelden als nationale partners. Er waren vier doelstellingen: betere schoolresultaten, ondersteuning van de integratie van Roma in de traditionele scholen en klassen, een brede aanpak door te werken met kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar en met verschillende partners waaronder Roma-NGO's, en impact op het beleid. Dat moest leiden tot verandering op lange termijn. Als resultaat kregen 2000 kinderen toegang tot voor-schoolse opvang. Nog eens honderden kwamen terecht in een geïntegreerde schoolomgeving en de vaardigheden van leerkrachten en Roma-assistenten verbeterden aanzienlijk.

Het REI in Bulgarije

Roma vormen zo'n 8 procent van de Bulgaarse bevolking, ongeveer 680.000 mensen in 2000. Het REI-programma wilde kinderen op school proberen te houden, aangezien de uitval bij Roma-leerlingen erg hoog lag. Hierbij merken we drie knelpunten op. Het eerste is de overgang van de kinderopvang naar de school. Verschillende oorzaken dragen bij tot de uitsluiting van Roma in de eerste jaren en hun vroege uitval. Ouders moeten betalen voor het kinderdagverblijf, wat Roma-gezinnen vaak niet kunnen: slechts 16 procent van de kinderen gaat dan ook naar school. Naar schatting 8 à 10 procent van de kinderen heeft het Romani als moedertaal. Sommige gemeenten hebben Roma-assistenten aangeworven of organiseren voorbereidende lessen, maar dat hangt af van de subsidies die ze krijgen.

Het tweede knelpunt is de overgang van het vierde naar het vijfde leerjaar. Ook hier zijn er meerdere oorzaken voor de uitval: leerlingen die niet in staat zijn de leerstof van het vierde leerjaar te verwerken, financiële beperkingen, vroege huwelijken van Roma-meisjes en een gebrek aan steun van ouders en de gemeenschap voor de scholing van de kinderen.

Het derde knelpunt komt na de basisschool. Om te slagen moeten

studenten deelnemen aan examens. De programma's zijn zwaar en de studenten hebben meestal bijkomende voorbereiding nodig, met hulp van ouders of privé-leraren. Maar weinig Roma-ouders kunnen hun kinderen helpen met kennis of financiële steun.

Het REI-project in Bulgarije gebruikte een nieuwe, geïntegreerde aanpak. Het richtte zich tot het hele onderwijssysteem en betrok vele actoren, waaronder leraren, schoolhoofden, ouders en studenten. Er werden activiteiten opgestart om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren door de ontwikkeling van de gemeenschap en verbeteringen op de scholen. Workshops voor de leraren, voor vele deelnemers de eerste bijscholing na hun opleiding, omvatten kindgerichte onderwijsmethodes, omgaan met een tweede taal, Roma-cultuur en – geschiedenis en opvoeding in sociale rechtvaardigheid. Daarbovenop introduceerde het project een programma voor zomerklassen.

Programma voor zomerklassen

Een van de zomerklasprogramma's liep in juni 2004 en 2005 in drie scholen in Blagoevgrad, Lom en Glojene. In deze steden leeft ongeveer 95 procent van de Roma in getto's, de werkloosheid wordt er geschat op 90 procent en het analfabetisme stijgt. Meer dan 500 kinderen (358 Roma), 20 leraren, 3 Roma-lerarenassistenten en 15 vertegenwoordigers uit plaatselijke Roma-gemeenschappen namen deel. De kinderen kwamen uit het eerste tot het achtste leerjaar, maar voornamelijk uit de eerste vier.

Tijdens de zomerklassen konden de kinderen twee weken samen leren in diverse interessegroepen. In de groep voor dans en muziek ging het over muziekinstrumenten, belangrijke muzikanten, zingen en dansen. Studenten die geïnteresseerd waren in wetenschap konden deelnemen aan experimenten in chemie, biologie en

fysica. In de wiskundegroep werden de goede studenten aangemoedigd om hun klasgenoten te helpen bij het oplossen van vraagstukken.

Het programma vergrootte de interesse van de kinderen in de school en droeg bij tot een algemene afname van het aantal afhakers. Het droeg ook bij tot een grotere emotionele zekerheid en zelfvertrouwen, zoals bleek uit interviews voor de externe evaluatie van het project. De Roma-kinderen haalden betere resultaten: ze voldeden aan het schoolgemiddelde. Bovendien waren ze beter voorbereid om het volgende schooljaar te beginnen en af te ronden. Last but not least: het programma leidde tot meer interactie tussen en onder volwassenen en kinderen uit verschillende etnische groepen. Ze maakten samen plezier en deelden kennis.

Wordt vervolgd?

Het REI kent verschillende gelijkaardige succesverhalen. Er werden lessen uit getrokken, waaronder het belang van een allesomvattende aanpak, netwerking en strategische relaties, ondersteuningssystemen zoals gecentraliseerde technische bijstand en de tijd die nodig is om complexe veranderingen te implementeren (minstens vier jaar, terwijl de REI-projecten maximum drie jaar duurden). Er werden ook grote obstakels ontdekt voor het bereiken van gelijke kansen voor Roma-kinderen. Veranderingen op vlak van het nationale beleid volstaan vaak niet om lokale veranderingen teweeg te brengen, door gebrek aan politieke wil en wijdverspreide vooroordelen. Zo heeft de Hongaarse regering de segregatie wettelijk afgeschaft en ervoor gepleit om meer dan 700 Roma-klassen te integreren tegen 2008. Maar omdat er geen opvolgingssysteem is, is er tot op heden nog niet veel veranderd. Dit alles wijst erop dat er nog heel wat werk te doen is: bewustmaking, opleiding en acties

bij de bevolking. En daar zijn dan weer middelen voor nodig.

Wat brengt de toekomst? Step by Step-organisaties uit Centraal, Oost- en Zuidoost-Europa hebben in 2007 meer dan 1 miljoen dollar bijeengebracht van diverse donoren om nationale Roma-onderwijsprogramma's uit te werken, in nauwe samenwerking met de ministeries voor onderwijs. Op bredere schaal is er in 2005 een project gelanceerd door de Europese Unie, de Wereldbank, het Open Society Institute en de regeringen van acht landen. Als deel van dit project pleiten alle regeringen voor verdere antidiscriminatie wetten en verbeterde diensten en infrastructuur; onderwijs is een van de vier focusdomeinen. Participatie van de Roma moet centraal staan in het project, hoewel de vraag blijft of ze wel genoeg betrokken zijn bij het project. Een recent rapport concludeerde dat "hoewel het probleem van segregatie geïdentificeerd is, toch nog geen enkel land een geïntegreerde aanpak van het probleem heeft opgestart."

Op een conferentie in Boedapest in april 2007 zei Alexandre Marc, directeur van het Roma Education Fund, dat er "weinig verbetering is in toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en dit komt door de toegenomen segregatie van gemeenschappen". De Hongaarse eerste minister Ferenc Gyurcsany erkende zowel de noodzaak tot regeringsactie om de integratie aan te wakkeren als de diepgewortelde vooroordelen tegen de Roma. Hij verklaarde: "Discriminatie leeft in de hoofden van miljoenen mensen. We hebben te maken met een uitdaging die veel complexer is dan alleen het goedkeuren van wetten en het creëren van instellingen."

Dit artikel kwam tot stand met de hulp van **Emil Buzov** (Step by Step Foundation, Bulgarije), **Dawn Tankersley** (International Step by Step Association, USA) en **Zorica Trikić** (Centre for Interactive Pedagogy, Servië).